ЦЕНТАР ЗА ИНТЕГРАТИВНА БИО ЕТИКА

CENTER FOR INTEGRATIVE BIOETHICS

FACULTY OF PHILOSOPHY - UNIVERSITY OF SS. CYRIL AND METHODIUS - SKOPJE

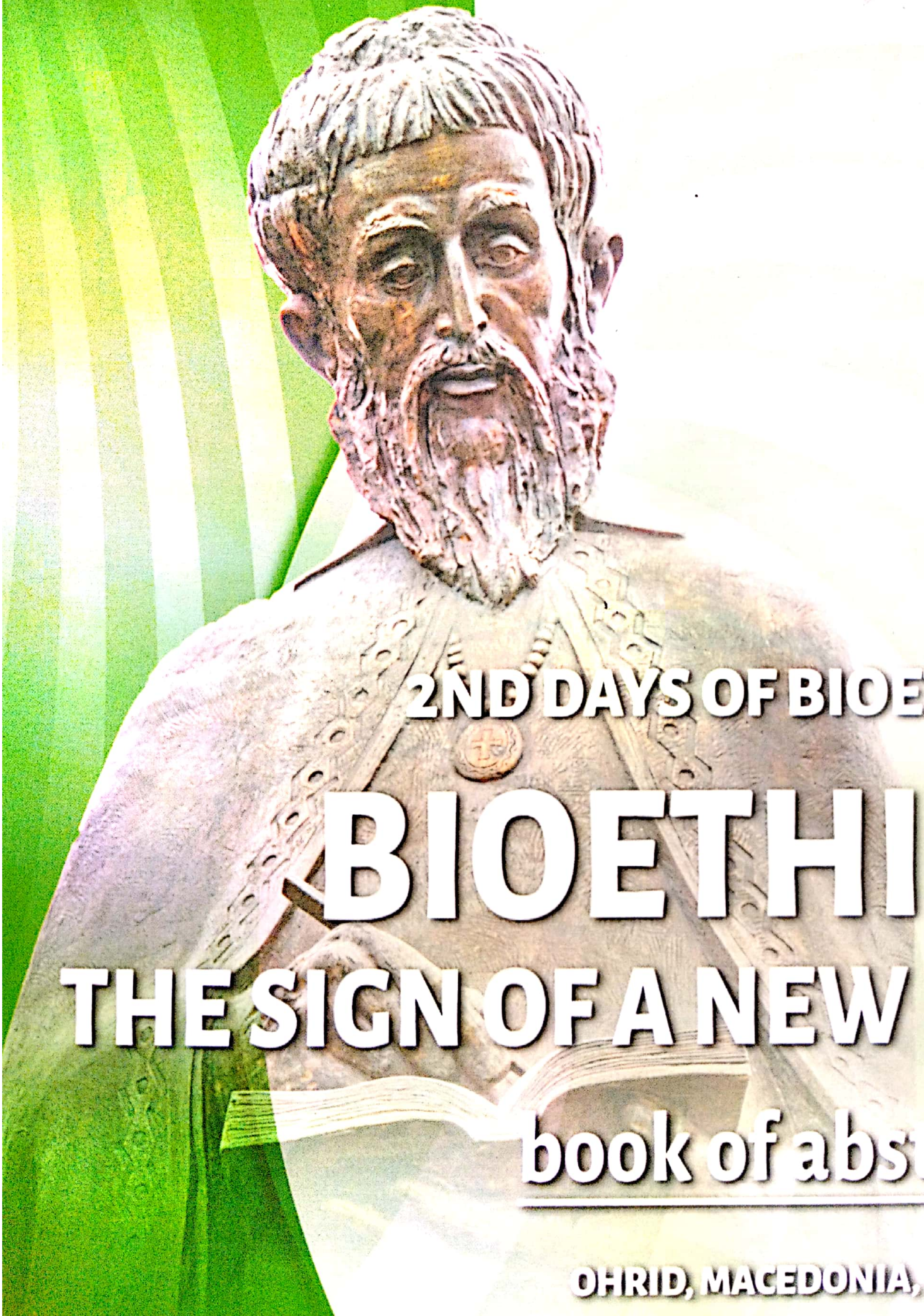

2ND DAYS OF BIOETHICS

BIOETHICS THE SIGN OF A NEW ERA

book of abstracts

OHRID, MACEDONIA, 6–8.10.2018

CENTER FOR INTEGRATIVE BIOETHICS
FACULTY OF PHILOSOPHY
UNIVERSITY „Ss. CYRIL AND METHODIUS“ - SKOPJE

КНИГА НА АПСТРАКТИ

2. Меѓународна конференција
„БИОЕТИКАТА – ЗНАК НА НОВОТО ДОБА”
Охрид, Р. Македонија, 06-08 октомври 2018

BOOK OF ABSTRACTS

2nd International conference
„BIOETHICS – THE SIGN OF A NEW ERA”
Ohrid, R. Macedonia, October, 06-08, 2018

Издавач:
Филозофски факултет во Скопје, Универзитет „Св. Кирил и Методиј" – Скопје, Македонија Центар за интегративна биоетика при Филозофскиот факултет во Скопје, Универзитет „Св. Кирил и Методиј" – Скопје, Македонија

On behalf of the Publisher:
Faculty of philosophy, University "Ss. Cyril and Methodius" – Skopje, R. Macedonia
Center for integrative bioethics under the Faculty of philosophy in Skopje, University "Ss. Cyril and Methodius" – Skopje, R. Macedonia

За издавачот:
вон. проф. д-р Ратко Дуев, Декан на Филозофскиот факултет во Скопје, Универзитет „Св. Кирил и Методиј" – Скопје, Македонија
вон. проф. д-р Дејан Донев, Претседател на Центарот за интегративна биоетика при Филозофскиот факултет во Скопје, Универзитет „Св. Кирил и Методиј" – Скопје, Македонија

For publisher:
assoc. prof. d-r Ratko Duev, Dean of the Faculty of philosophy in Skopje, University "Ss. Cyril and Methodius" – Skopje, R. Macedonia
assoc. prof. d-r Dejan Donev, President of the Center for integrative bioethics under the Faculty of philosophy in Skopje, University "Ss. Cyril and Methodius" – Skopje, R. Macedonia

Печати/Print:
МАР-САЖ/MAR-SAZ

Превод од англиски на македонски јазик/Translation from English to Macedonian language:
вон. проф. д-р Марија Тодоровска (assoc. prof. d-r Marija Todorovska)

Превод од српски и хрватски на македонски јазик/Translation from Serbian and Croatian to Macedonian language:
проф. д-р Денко Скаловски (prof. d-r Denko Skalovski)

Технички уредник/Technical editor:
вон. проф. д-р Дејан Донев

Тираж/Volume:
60 примероци

2ра Меѓународна конференција

„БИОЕТИКАТА – ЗНАК НА НОВОТО ДОБА”
Охрид, Р. Македонија, 06-08 октомври 2018

2nd International conference

„BIOETHICS – THE SIGN OF A NEW ERA”
Ohrid, R. Macedonia, October, 06-08, 2018

Организатор (Organizer):
Центар за интегративна биоетика при Филозофскиот факултет во Скопје, Универзитет „Св. Кирил и Методиј" – Скопје, Р. Македонија
Center for Integrative Bioethics, at the Faculty of Philosophy, University "Ss. Cyril's and Methodius" in Skopje, R. Macedonia

Ко-организатори (Co-organizer):
Центар за интегративна биоетика при Универзитетот во Осиек, Факултет за воспитно-образовни науки, Осиек, Хрватска
Center for Integrative Bioethics at the University of Osijek, at the Faculty of Educational Sciences in Osijek, Croatia

Организациски одбор (Organizational committee):
- вон.проф. д-р Дејан Донев, Македонија (assoc. prof. d-r Dejan Donev, Macedonia),
- претседател (president),
- вон. проф. д-р Марија Тодоровска, Македонија (assoc. prof. d-r Marija Todorovska, Macedonia), член (member),
- вон. проф. д-р Ана Фрицханд, Македонија (assoc. prof. d-r Ana Frichand, Macedonia), член (member),
- вон. проф. д-р Зоран Киткањ, Македонија (assoc. prof. d-r Zoran Kitkanj, Macedonia), член (member),
- проф. д-р Зоран Тодоровиќ, Србија (prof. d-r Zoran Todorović, Serbia), член (member),
- проф. д-р Бардил Чипи, Албанија (prof. d-r Bardhyl Cipi, Albania), член (member),
- доц. д-р Костас Теологу, Грција (assist. prof. d-r Kostas Theologou, Greece), член (member),
- доц. д-р Ивица Келам, Хрватска (assist. prof. d-r Ivica Kelam, Croatia), член (member),
- д-р Дарија Рупчиќ Келам, Хрватска (Darija Rupčić Kelam, Ph.D, Croatia), член (member),
- м-р Никола Мијатов, Србија (m-r Nikola Mijatov, Ph.D cand., Serbia), член (member),
- м-р Зоран Којчиќ, Хрватска (m-r Zoran Kojčić, Ph.D. cand., Croatia), член (member)

Програмски одбор (Program committee):
- вон. проф. д-р Дејан Донев, Македонија (assoc. prof. d-r Dejan Donev, Macedonia), претседател (president),
- проф. д-р Денко Скаловски, Македонија (prof. d-r Denko Skalovski, Macedonia), член (member),
- проф. д-р Антоанела Петковска, Македонија (prof. d-r Antoanela Petkovska, Macedonia), член (member),
- вон. проф. д-р Мајкл Џорџ, Канада (assoc. prof. d-r Michael George, Canada), член (member),
- вон. проф. д-р Жељко Калуѓеровиќ, Србија (assoc. prof. d-r Željko Kaluđerović, Serbia), член (member),
- вон. проф. д-р Марија Синачи, Романија (assoc. prof. d-r Maria Sinaci, Romania), член (member),

- вон. проф. д-р Трајче Стојанов, Македонија (assoc. prof. d-r Trajče Stojanov, Macedonia), член (member),
- доц. д-р Евангелос Протопападакис, Грција (assist. prof. d-r, Evangelos D. Protopapadakis, Greece), член (member),
- доц. д-р Елена Игновска, Македонија (assist. prof. d-r Elena Ignovska, Macedonia), член (member),
- доц. д-р Сандра Раденовиќ, Србија (assist. prof. d-r Sandra Radenović, Serbia), член (member),
- доц. д-р Бруно Ќурко, Хрватска (assist. prof. d-r Bruno Ćurko, Croatia), член (member),
- д-р Ивана Загорац, Хрватска (Ivana Zagorac, Ph.D, Croatia), член (member)

Секретар на конференцијата (Secretary of the Conference): Фросина Новак, Македонија (Frosina Novak, Macedonia)

СОДРЖИНА

(CONTENT)

Вовед / Introduction 7

Програма / Program 9

Апстракти од излагања / Paper abstracts 15

Адресар на учесници / Addresses of the speakers 45

Програма на втората меѓународна конференција „Биоетиката – Знакот на новото време“ 06-08.10.2018, Охрид, Македонија

Program for the 2nd International Conference “Bioethics – The sign of the new era” 06-08.10.2018, Ohrid, Macedonia

САБОТА/SATURDAY (06.10.2018)

- Доаѓање во попладневните часови и сместување на учесниците/ Arrival in the afternoon hours and accommodation of the participants
- Вечера/Dinner

НЕДЕЛА/SUNDAY (07.10.2018)

8.30 – 9.00 Отворање на конференцијата и поздравни зборови/ Opening ceremony and welcoming speeches

ПЛЕНАРНО ПРЕДАВАЊЕ 1/PLENARY LECTURE 1

9.00 – 9.20 ЖЕЉКО КАЛУЃЕРОВИЌ (ŽELJKO KALUĐEROVIĆ) – Стагиранинот, Ерешанинот и не-човечките живи суштества/The Stagirites, the Eresian and Non-Human Living Beings

СЕСИЈА 1/SESSION 1

9.30 – 9.40 МАЈКЛ ЏОРЏ (MICHAEL GEORGE) - Биоетика, технологија, и проблеми на етичка рефлексија/Bioethics, Technology, and Problems with Ethical Reflection

9.45 – 9.55 КОСТАС ТЕОЛОГУ (KOSTAS THEOLOGOU) - На пат кон био-техно-идентитетот (БТИ); отаде онтологијата на човечката личност/En route to bio-techno-identity (BTI); beyond the ontology of the human person

10.00 – 10.10 МАРИЈА СИНАЧИ (MARIA SINACI) - Етички и социјални аспекти на когнитивно подобрување/Ethical and Social Aspects of Cognitive Enhancement

10.15 – 10.25 АНА ФРИЦХАНД (ANA FRICHAND), АСПАЗИЈА СОФИЈАНОВА (ASPAZIJA SOFIJANOVA) – Поврзаност меѓу моралниот развој и биоетиката: Што можат да понудат и како најдобро да се применат нивните знаења во процесот на донесување на морални одлуки/The interplay between moral development and bioethics: What can they offer and how to best use their knowledge in moral decision making

10.30– 10.45 *ПАУЗА/BREAK*

СЕСИЈА 2/SESSION 2

10.45 – 10.55 ДЕНКО СКАЛОВСКИ (DENKO SKALOVSKI) – Биоетиката и нејзините опоненти: Ханс Јонас версус Карл-Ото Апел и Јирген Хабермас/Bioethics and its opponents: Hans Jonas versus Carl-Oto Apel and Jurgen Habermas

11.00 – 11.10 ИВАНА ЗАГОРАЦ (IVANA ZAGORAC) - Концептот на сензибилитет во филозофијата и биоетиката/The Concept of Sensibility in Philosophy and Bioethics

11.15 – 11.25 ЗОРАН КОЈЧИЌ (ZORAN KOJČIĆ) – Биоетиката и биософијата на грижата за себе/Bioethics and Biosophy of the Care of the Self

11.30 – 11.40 БРУНО ЌУРКО (BRUNO ĆURKO) – Раното биоетичко образование – примерот со BEAGLE проектот/Early bioethical education - the example of the BEAGLE project

11.45 – 11.55 ТРАЈЧЕ СТОЈАНОВ (TRAJČE STOJANOV) – Биоетиката во наставните програми на основните училишта/Bioethics in primary school curricula
12.00– 12.15 *ПАУЗА/BREAK*

<u>СЕСИЈА 3/SESSION 3</u>
12.15 – 12.25 ЈАСМИНА ПОПОВСКА (JASMINA POPOVSKA) - Phronesis и медицинската етика/Phronesis and Medical Ethics
12.30 – 12.40 ЕВАНГЕЛОС ПРОТОПАПАДАКИС (EVANGELOS D. PROTOPAPADAKIS) - Правото да се умре и дебатата за евтаназијата/The right to die and the euthanasia debate
12.45 – 12.55 ДАРИЈА РУПЧИЌ КЕЛАМ (DARIJA RUPČIĆ KELAM) – Наративна медицина. Обид за реконструкција и здобивање идентитет по пат на личен наратив/The Narrative Medicine. Reconstruction of Identity through Personal Narrative
13.00 – 13.10 ЗОРАН ТОДОРОВИЌ (ZORAN TODOROVIĆ) – Биоетички прашања во лекувањето на постарите/Bioethical issues in the treatment of the elderly
13.15 – 13.25 БАРДИЛ ЧИПИ (BARDHYL CIPI) – Согласност и информирање на пациентите/Consent and patient information

14.00 Прошетка низ Охрид/Sightseeing of Ohrid

19.00 Претставување на нови биоетички изданија/Presentation of recent bioethical publications

20.00 Вечера/Dinner

ПОНЕДЕЛНИК/MONDAY (09.10.2018)

<u>ПЛЕНАРНО ПРЕДАВАЊЕ 2/PLENARY LECTURE 2</u>

9.00 – 9.20 ИВИЦА КЕЛАМ (IVICA KELAM) – Биоетиката и селебрети филантропија/Bioethics and celebrity philanthropy

<u>СЕСИЈА 4/SESSION 4</u>
09.30 – 09.40 ТАТЈАНА СТОЈАНОВСКА ИВАНОВА (TATJANA STOJANOVSKA IVANOVA), ЕЛИЗАБЕТА ТОМЕВСКА-ИЛИЕВСКА (ELIZABETA TOMEVSKA-ILIEVSKA) - Биоетичките аспекти на социјализацијата на деца во семејства каде се практицира насилно однесување/Bioethical aspects of the socialization of children in families exhibiting violent behavior
09.45 – 09.55 МАРИЈА ТОДОРОВСКА (MARIJA TODOROVSKA) – Социјални и биоетички контексти на справување со попреченост/Social and bioethical contexts of dealing with disability

10.00 – 10.10 САНДРА РАДЕНОВИЌ (SANDRA RADENOVIĆ), БРАНКА САВОВИЌ (BRANKA SAVOVIĆ), МИЛОШ МАРКОВИЌ (MILOŠ MARKOVIĆ) - Комуникацијата, спортот и биоетиката во превенцијата на насилничко однесување на децата и младината/Communication, Sport and Bioethics in the Prevention of Violent Behavior of Children and Youth
10.15 – 10.25 НИКОЛА МИЈАТОВ (NIKOLA MIJATOV) - Биоетиката на јапонските боречки вештини/Bioethics of Japanese Martial Arts
10.30– 10.45 *ПАУЗА/BREAK*

СЕСИЈА 5/SESSION 5
10.45 – 10.55 ЕЛЕНА ИГНОВСКА (ELENA IGNOVSKA) – Сродство преку Банки на сперма/Affiliation via Sperm Banks
11.00 – 11.10 ТАЊА МИЛОШЕВСКА (TANJA MILOŠEVSKA) – Црн пазар за трансплантација на органи и биоетика/Black market organ transplantation and bioethics
11.15 – 11.25 ДЕЈАН ДОНЕВ (DEJAN DONEV) - Колку чини изнајмување на една матка?
Можна скица на биоетичките аспекти на сурогат мајчинството/How much does it cost to rent a uterus? A possible sketch of the bioethical aspects of surrogate motherhood
11.30 – 11.40 СУЗАНА СИМОНОВСКА (SUZANA SIMONOVSKA) - Сурогат мајчинство во Република Македонија/Surrogate motherhood in the Republic of Macedonia

12.00 Затворање на конференцијата/Closing of the conference

13.00 Ручек/Lunch
- Заминување на учесниците/Departure of participants

Апстракти од излагања / Paper abstracts

BIOETHICAL ASPECTS OF THE SOCIALIZATION OF THE CHILDREN IN FAMILIES EXIBITING VIOLENT BEHAVIOR

The bioethical aspects of the socialization of children in families where violence is practiced is one of the issues that modern sociologists dealing with social pathology put on a pedestal of top sociological thoughts. Bioethical discourse in the context of contemporary views of human socialization, human existence, self-cognition, self-knowledge, is a key segment for determining the process of human development today. Moral dilemmas, related to the process of socialization of children in families where violent behavior is practiced, impose demanding answers to seemingly simplified but complex issues:

- ✓ Bioethics in the context of proper and timely socialization;
- ✓ Bioethics, values and moral norms in families where violence is continuous;
- ✓ How can a child develop and value and morally upgrade, if it is part of a family where violence is part of everyday life;
- ✓ Violence in the family and the bioethical segment in the context of the question - should the child be products of that type of family (where there is a socio-pathological problem), or with the help of individuals and institutions to help in its socialization;
- ✓ Bioethical habitus regarding the creation of models for identification and imitation in children in families who practice violent behavior;
- ✓ The final product-child socialized in the spirit of socially desirable values or in the spirit of values that are practiced in the dominated families?

Трајче Стојанов (Trajče Stojanov)

БИОЕТИКАТА ВО НАСТАВНИТЕ ПРОГРАМИ НА ОСНОВНИТЕ УЧИЛИШТА

Биоетиката од Потер во 1970-тите до денес се разбира како интердисциплинарна област помеѓу хуманистичките и биолошките науки, која има за цел да се соочи со етичките проблеми кои произлегуваат од рапидниот техничко-технолошки развој, а за кои проблеми традиционалните морални дисциплини немаат одговор. Биоетиката стана новата надеж на човештвото.

Токму од тие причини биоетиката стана дел и од училишните курикулуми на универзитетите ширум светот. И до неодамна таа беше единствено ограничена таму. Но, во последно време се повеќе се говори за нејзино инволвирање во основните училишта. Се разбира, не како посебен, издвоен предмет, туку „скриен" во другите предмети.

Според Пијаже, децата до 10 годишна возраст се во фазата на „морален реализам“, но после десетата година тие веќе одат кон морална автономија, гледајќи од различна перспектива и ставајќи се во различна улога.

Ако ова е точно, тогаш децата веќе во основно училиште се подготвени за морално образование. Затоа, ние, како и многумина теоретичари препорачуваме вклучување на биоетичките проблеми уште во основното училиште. Се разбира, интердисциплинарно и трансферзално, преку останатите курикулуми.

Во овој труд разгледуваме некои од методите и можностите за интердисциплинарни пристапи, кроскурикуларно вметнување на теми од биоетиката и нејзино изучување преку т.н. скриен курикулум, како децата уште од најрана возраст би се сензибилизирале за нивните општествени и еколошки одговорности.

BIOETHICS IN PRIMARY SCHOOL CURRICULA

Bioethics, which emerged from the work of Potter in the 1970s, was characterized as an interdisciplinary area between the humanities and biological sciences, with the objective of facing the ethical problems arising from the rapid technological development, to which the solutions could no longer be restricted to traditional moral codes. Bioethics became a new hope for humanity.

That is why bioethics became a part of high school and university curricula around the world. Until recently, the educational experience in bioethics was focused mainly in higher education, on undergraduate and postgraduate levels. But lately, there is a growing recognition of the importance to develop the learning of bioethics starting from elementary school.

According to Piaget, children between 5 and 10 years of age perceive rules as absolute and unchangeable, which he calls "moral realism." But, as children learn to take the perspective of others (from 10 years onwards), they also begin to perceive rules as less absolute and black-and-white, but more as socially-agreed upon guidelines designed to benefit the group. Piaget calls this a "morality of co-operation."

If this is true, then pupils in elementary schools are already prepared to perceive morality and to be taught about it. So, like many other theorists we recommend to involve bioethical issues in elementary schools. Of course, these recommendations do not concern the inclusion of bioethics as a formal discipline, but as an area to be worked interdisciplinary and transversely in the context of a whole, humanistic and critical education of children and adolescents.

In this paper we are examine some of these possibilities, discussing methods of transferring this knowledge in interdisciplinary and cross-curricular manner. The hypothesis is that contact with bioethics at an early ages helps the sensitization of this population in relation to their social and environmental responsibilities.